

מאורות תורת המשפט

תשובות אקטואליות בדיני ממונות

אבישי נתן מייטליס

ט' במרחשון תשע"ט meorothamishpat@gmail.com נשלח חנינם מידי שבועיים, להצטרפות: גליון מספר 73

מועמד שאינו מייצג דעת הרוב

דיונים סביב נושא הבחירות הכלליות והמוניציפליות

המקרה:

לאחר בחירת ראש וועד בארגון כלשהוא התלונן נציג המחנה היריב, על ג' נושאים:

א. בשל ריבוי מועמדים, הנבחר אינו מייצג את הרוב (היו שלושה מתמודדים. שנים קיבלו כמאה קולות כל אחד, והשלישי קבל מאה עשרים קולות, כך שהוא זכה בבחירות, הגם שרק מיעוט מהבחרים מעוניינים במעמדו). **ב.** כמו כן, טען לשוחד בחירות, באשר הנבחר הבטיח למקורביו הטבות כתמריץ לבחירה בו. **ג.** פעילי הנבחר נהגו לתלוש מודעות פרסום של המתחרים, עובדה שתרמה לנוכחות גבוהה של מודעות הנבחר מעבר למשקלו בארגון.

הנבחר דחה את הטענות כנגדו, וטען שנבחר עפ"י חוקת הארגון, וכי לא הבטיח הטבות אישיות לאנשים ספציפיים, אלא הבטיח כי כלל האוכלוסיה והחברים תהנה מניהולו. וכי התנהלות פעיליו באמת לא תקינה, ולא עולה בקנה אחד עם מסריו אליהם, ולא היה לו שליטה עליהם, אך אין במעשיהם כדי ליתן דופי בהליך הבחירות ובתוצאה שהתקבלה.

תשובה

- א.** אומנם יש לבחור את המועמד שזכה ברוב קולות המצביעים כטענת התובע, אולם ניתן להתנות במעמד כל הציבור ולהחליט על נהלים שונים, כפי שהתקבל בארגון. ודין התביעה להדחות.
- ב.** לא אוששה הטענה שהיה שוחד אישי. מתבקש שכל מועמד יציג מצע של מדיניותו, נייר עמדה ומשנה כלכלית שלדעתו תטיב עם חברי הארגון, ואין בכך כל פגם.
- ג.** מודעות שאדם תולה, הינם ממונו האישי, ואסור להזיקו. אך המסיר אותם נחשב כגורם להזיק, שלא יחשפו הרבים לתוכן הנכתב, ולא כמזיקו בידים, מלבד שווי המודעה עצמה (יש שמשו"ה, רק מסירים אותה ומותחים אותה במקום). אומנם לגבי מודעות שניתלו במקומות שאינם יעודיים להם – יש לדון.

מה טוב לו היו הכל מתעלים מעל המניע האישי ויודעים לכבד את היריב הפוליטי/ המתחרה ולנהל מערכת בחירות נקייה, לא מנגחים ופוגעים בזולת על בסיס אישי, אלא מחדדים את הניגודים הערכיים ועל בסיס מבקשים לקבץ קולות המזדהים איתם. ובוודאי לא משחיתים והורסים את שעמלו יריביהם.

נמוקי הדין

ישנו משקל רב לבחור בעת הבחירות, שכן בבחירות קובעים עניינים רבים חיוניים ומשמעותיים שהנשמה תלויה בהם, בדברים שבקדושה בעיר או במדינה או בארגון וכן בנוגע לדברים שהחיים תלויים בהם. הממשלה ממנה הרבה מינויים משמעותיים מערכות חינוך, שופטים. תקציבים, מדיניות עלייה ובריאות. החלטה שלהם יכולה להרבות קדושה ולהרבות חיים והחלטה שגויה יכולה לפעול להיפך ולסכל רב ואף לעלות בחיי אדם. כן הדברים בהחלטות מוניציפליות, בכח חברי הערייה להחליט על פתיחת גני ילדים ובתי ספר מרכזי רפואה, פתיחת מרכזים בשבת – החלטות גורליות לצביון המקום. וכן ביצירת מקורות לעבודה ובמציאת תעסוקה למשפחות שמהווה כצדקה המעולה ביותר.

כן אין להקל ראש באחריות על תנאי החיים, התברואה, נקיין ופני המקום והקמת גינות ומדשאות בעיר, שכן שנינו במסכת כתובות ב"דף ק"ב: 'רבי חנינא מתקן מתקליה', ופרש"י: 'מתקן מתקליה - משהו ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חיבה עליו ומחזר שלא יצא שם רע על הדרכים'. ומצווה שישפרו ויהדירו את פני הארץ לכל יושביה בדיבת הארץ לרעה. זאת מעבר לחיוב לפעול למנוע מצבי פיקוח נפש וסכנות תעברותיות במרחבי הארץ.

אין להתעלם מהיכולת האישית לבחור בגורמים ש"פעלו עם א-ל' ביושר ובמקצועיות. הגמ' בשבת ב"דף נ"ד: מבארת שדברי המשנה ש'פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת לרשות הרבים ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים'. אינה מכוננת לפרה מהעדר שלו, אלא: 'תנא לא שלו היתה, אלא של שכינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה - נקראת על שמו'. ומורה הגמ' כלל בעניין: 'כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו, בכל

העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו'. ומציינת הגמ' שה את גודל חומרת העוון של מי שאינו מוכיח ומאפשר לקיום החטא שעווננו גדול מהחוטא: 'דאמר רבי אחא ברבי חנינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה, דכתיב ויאמר ה' אליו עבר בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה. ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה... היה בידם למחות ולא מיחו. אמר לה גלוי וידוע לפני, שאם מיחו בהם - לא יקבלו מהם'. ואכן המגיפה החלה אצל הצדיקים בשל החיוב שרובץ עליהם למחות, הגם שסברו שלא ישמעו להם.

כל שכן שאם יכול כל יחיד להשפיע לטובה ולקדושה לנקיון כפיים ויושר - מחוייב להטות כתף ולפעול למען ערכים אלו ולנציג שסבור שיקדם את החברה עפ"י קרטיונים אלו, ואל לו לעמוד מן הצד ובכך יתאפשר למדרון המוסרי והערכי לחלחל בחברה.

שיטת ממשל

צורת שיטת הממשל הינה תוצר מאפייני מבנה החברה והתרבות הקיימת בה. ניהול תקין של מערכות ציבור דורש הנהגה ושלטון, שמטרתה לשרת את הציבור ממנו יונקת את כוחה. ויש לבחון את סמכותה, ואת הדרך בה יש להעמיד את הממשל.

בעבר היה נהוג מודל המלוכה, מונרכיה - שבמקומות רבים הונחלה בירושה או בכיבוש ובכך הציבור אף לא היה מקור הסמכות של השלטון, עובדה שאפשרה מרחב פעולה רחב מאוד של המושל והמלך ולמצער אף לבצע פשע ולנהוג בחוסר הגינות שילטונית, כל עוד לא הצליח למגר את ההתקוממות האזרחית כנגדו. אולם במשך שנות ההסטוריה עברו רוב השלטונות לשיטת ממשל רפובליקית אוליגרכית, דיקטטורית או דמוקרטית.

בראשית שנות השתלשלות הנהגה בישראל עברה ההנהגה והסמכות מאיש ולעיתים אף בירושה, ולא שאב המנהיג את כוחו מהציבור והעם, אך דא עקא משום שכוחו נבע עפ"י הצו האלוקי לפיכך נמסרה ההנהגה ממשוה רבנו ליהושע לראשי השבטים ולמלכים עד לגלות. אך לאחר מכן השיטה שהתקבלה היא בחירת רצון העם, כפי שנבססה לקמן.

שיטות אלו מעוגנות בדברי הגמ' בסנהדרין ב"ד ה. שאם קיבל סמכות לדון והתמנה ע"י המושל והריש גלותא 'נקיטרשותא' - דינו דין, ואם לא דינו בטלים א"כ קיבלוהו הציבור עליו.

רצון הציבור

משניטלה הנבואה וההדרכה האלוקית הגלויה לבחירת ההנהגה, נהגו בקהילות ישראל רבות לבחור את פרנסי הקהילות ומנהיגיהם עפ"י חוות דעת הציבור, כך בחרו את רבני הקהילות ואת טובי העיר, כהדרכת הגמ' בברכות ב"ד נה. : 'אמר רבי יצחק אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בצבור', וע"כ אף שבחר ה' את בצלאל למשרה הציבורית ביקש ממשוה רבנו לשאול את ישראל אם הגון הוא עליהם. למד מכך התנ"ס ח"מ ס' יט : 'מעטה ישפוט אדם, אם בצלאל שוה מלא בחכמה ובתבונה ובדעת, צוה עליהם הקדוש ברוך הוא ע"י שלוחו הנאמן מרע"ה. ולא רצה להכריחם להתמנות, שלא בשאלת פיהם ורצונם. ואיך יתמנה שום אדם בשום התמנות, מבלי שאלת פי ורצון רוב הקהל?.'

נראה שתנאי זה של 'קבלת הציבור' הינו מעכב את מינוי המנהיג אף אם יועד עפ"י הצו האלוקי להנהיג. אומנם בדרך כלל התקבל המינוי האלוקי על כלל ישראל, אולם מצאנו כמה מקורות שתלויה הנהגתם בקבלת ישראל.

בירושלמי בהוריות פ"ג ה"ב ב"ד טו: כתבו שבאותם ששה חדשים שהיה דוד בורח מאבשלום היה מתכפר בשעירה כיחיד. הרי לן שאפילו דוד מלך ישראל, כשאינו נהג במלכות והוא נע ונד בגלות אין דינו כמלך. ואף בבבלי מצאנו מעין זה במסכת מגילה ב"ד יד: שבתחילת מלכותו של דוד אמרה לו אביגיל דכיון שעדיין לא יצא מטבעו בעולם אין דין נבל הכרמלי כדן מורד במלכות. וכן מבואר בביאור הגר"א ח"מ ס' ססט סק"ט שהביא מכך מקור לדברי הרמב"ם בהלכות גזילה פ"ה ה"ח שכתב דמלך שאין מטבעו יוצא בארץ אין דינו דין ולא אמרינן לגביו דינא דמלכותא. ובפרשת דרכים דרוש יא ד"ה 'הכלל' כתב דמשו"ה לא הדג דוד את שמעי בן גרא חרף מה שכתב הרמב"ם מלכים פ"ג ה"ח דכל המבזה את המלך כשמעי הוי מורד במלכות, דכאשר דוד לא נהג במלכות לא היה דינו כמלך ואין המורד בו חייב מיתה.

כן עולה מדברי האברבנאל בהקדמה לספר שופטים : 'ואמנם במלכים הדבר מבואר שאין מושחין אותם כי אם ב"ד הגדול והנביא, ומלבד זה היו העם ממליכים אותם, כמו שבא בענין שאול ודוד ושלמה זולתם, ושני הדברים האלה זכרה התורה באמרה שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו, הנה שימת מלך הוא הקמתו מהעם, והבחירה האלהית היתה על ידי נביא באמצעות המשיחה'.

אומנם באבני נזר יו"ד סימן שיב אות כז סבר שאין המלך צריך הסכמת העם, פרט לדין מורד במלכות ולדיני קרבנותיו שכקרבן יחיד הם: 'ומשמע דמלך הוא. אבל אין על המורד דין מורד במלכות כיון שלא יצא טבעו ולא הי' מלכותו בהתגלות ואולי לא ידע המורד'.

וראה שהרמ"א באור"ח בס"י נג סעי' כג פסק ביחס לחזן המבקש להתפלל לפני העמוד: 'ואין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל. וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלמות אין עונין אמן אחר ברכותיו'. ניתן ללמוד מכך על יתר המינויים הציבוריים, שבלא קבלת הציבור, נחשב שעומד בחזקה ואין לו את כח הציבור.

הסכמת הציבור עשויה להיות פאסיבית מעצם שתיקתם ולא מתוך הבעת עמדה יזומה, כמבואר במרדכי ב"ב רמז תפב בשם האבי עזרי: 'כל מעשה הקהל מעשיהן קיים ופי' במעמד אנשי העיר שעושין בפרהסיא ואין מוחה [בידם]', ומבוסס על הירושלמי במגילה ב"ב כד. שאפשר לקבל טובי העיר בסתם. מהאי טעמא סבר החת"ס חו"מ בס"י קטז אם פירסמו רבנים על קיום אסיפה כדי לדון במס והגיעו מיעוט וקיבלו החלטות, החלטתם תקיפה לכל. שכן ידעו על קיום האסיפה, ובכך שלא טרחו להופיע כאילו סמכו את ידם על החלטתם של המתכנסים.

הריב"ש בס"י רעא דן באם יש לשמוע לרב שהתמנה על פי המלך או לרב שהתמנה עפ"י הקהל שלא בהסכמת המלוכה, והסיע הריב"ש דיש במינוי רבנים דינא דמלכותא, ורשאי המלך למנות שופטים בממלכתו, אך הוסיף שמ"מ דין שמונה ע"י המלך ללא הסכמת הקהל, עושה שלא כהוגן ועתיד ליתן את הדין: 'ובודאי מחקי המלוכה הוא למלכי האומות למנות שופטים בארץ. ואיברא שאין לאדם ליטול רשות מן המלך שלא ברצון הקהלות. ומי שעושה כן הוא מצער את הציבור ועתיד ליתן את הדין', הביאו הרמ"א בס"י ג סעי' ג. ואף הריב"ש עצמו התמנה להיות רב ודיין יחיד במדינת אלג'יר עפ"י צו מהמלכות. ותלמידו בשו"ת התשב"ץ ח"א סי' קנח – קסא, ערער ע"כ מהא ששינוי שיש להמלך בציבור. הרמ"א בס"י ג סעי' ג הביא שתי שיטות אלו: 'רשות שנתן המלך עכ"ל בזמן הזה אינו כלום. ומיהו אם קבלוהו הקהל עפ"י כתב המלך יכול לדון. וי"א דאם גמיר וסביר מהני ליה רשות המלך או השר הממונה בעירו דזה בכלל דינא... ומ"מ מי שעושה זה בלא רשות הקהל מצער הציבור ועתיד ליתן את הדין'. הרי בתחילה הביא דעת התשב"ץ שמינוי המלך ללא הסכמת הציבור אין בו תוקף כלל, ושיטה השניה היא דעת הריב"ש דאמרינן בזה דינא דמלכותא.

ברם מהרמב"ם נשמע לכאורה שאין צריך תנאי של רצון הציבור, שכן בהלכות סנהדרין פ"ה ה"א פסק: 'אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של שבעים ואחד', וכן בהלכות כלי המקדש פ"ד ה"ו פסק: 'אין מעמידין כ"ג אלא ב"ד של אחד ושבעים', ולא הזכיר שצריך את רצון הציבור למינוי זה.

בחידושי הגר"י סנהדרין פ"ה ה"א כתב כי בדבר השייך לכל ישראל ב"ד של ע"א הינו הבעלים לכן. ולדבריו, בקבלת ב"ד זה את הכהן היו קבלת כל ישראל. וקצ"ע, שכן משה שהינו שקול כנגד ב"ד של ע"א הסכים למינוי בצלאל ובכו"ו ביקש ממנו הקב"ה לקבל רשות מכל ישראל.

אפשר לחלק בין משרה ציבורית מקצועית, לבין משרת שררה. וכי כהן גדול שמשמש על הכהנים לא נתון לרצון הציבור, אלא לב"ד שהוא בעלים של הציבור שיבחרו אישיות מתאימה. אך משרה שהכל זכאים להתמנות אליה ומשרתים את הציבור, צריך דעת ובחירת הציבור כולו, להבדיל ממינוי התלוי בקביעת ב"ד של ע"א.

כיוצ"ב כתב בשו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' לה ס"ק טו: 'בלקחת רב ומורה וכדומה, התלוי בדעת תורה אם הוא ראוי או לא, א"כ אין שייך לצרף דעת ההמון בזה, כיון שאינם יודעים מאומה בזה. וקרוב לומר דאדעתא דהכי נשתתפו. ורק נראה שאם יש להם איזה טענה שאינם רוצים בדבר שגם ההמון יודעים זה. כגון מפני מדה מגונה או כדומה. בזה וודאי יש להם דיעה. משא"כ בדבר שאינם יודעים... אבל בלקחת מסים וכדומה שפיר יש לכ"א דיעה בזה'.

הבחירה מוכרעת על פי עמדת רוב הציבור

בתשו' הרא"ש כלל וסי' ה סבר שיש להכריע בשאלות הקהילה על-פי רוב: 'ועל כל ענין שהקהל מסכימים הולכים אחר הרוב והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו עליהם הרבים. דאם לא כן לעולם לא יסכימו הקהל על שום דבר אם יהיה כח ביחידים לבטל הסכמתם, לכן אמרה תורה בכל דבר הסכמה של רבים אחרי רבים להטות'. וכן עולה מדברי הרשב"א בתשו' ח"ו סי' תצ שהיחיד כפוף להכרעת הרבים כפי שרובנים יחידים כפופים לסמכות בית דין הגדול בירושלים. וכ"כ בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רפ: 'דע שכל ציבור וציבור יש להם רשות על יחידיהם שכל ציבור רשאי לגדור ולתקן בעירם כמו שב"ד הגדול יכולים לגדור ולתקן על כל ישראל. ומקרא מלא דבר הכתוב במארה אתם נארים הגוי כולו. והרוב ככלם'. וכ"כ המרדכי ב"ב רמז תפב. וכן הביא הברכ"י בס"י יג הערה ב.

הרמ"א בס"י קסג סעי' א פסק כן: 'כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמו, יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב. ואם המעוט יאמרו – הרוב יכולין לכופ אותן'. כך מקובל בכל התאגדות ציבורית החל מוועד-הבית ועד בחירת הנהלה בארגונים ובבית-כנסת לקבל את הכרעת רוב המשתתפים הנוגעים בדבר והרשאים לבחור.

בשו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' לה סק"א הביא כן: 'מה שהוא הכרחי לטובת הקהילה כמו בקבלת רב או שו"ב וש"ץ וכדומה בוודאי יכולים אף המיעוט לכופ את הרוב, אף שהרוב אומרים שאין אנו רוצים בטובתו ולא בהוצאתו. וכדתנן בפאה... שאפילו צ"ט אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה. אבל עיקר דין רוב הוא כשמחולקים בעיקר הדבר אם הוא לטובת העיר או לא א"כ ה"ז דומה לב"ד שיושבים ודין ולזה שפיר שייך אחרי רבים להטות'.

ישנה מחלוקת אם יש בכח הרוב לקבל החלטות אף שיש בהם כדי לגרוע זכויות מהמיעוט. לדעת ר"ת בספר הישר מובא במדרש ב"ב פ"א רמז תפ"ב אין רוב יכול לכפות מיעוט בדבר שהוא רווחא להאי ופסידא להאי, א"כ היתה תקנה קדומה המוסכמת על הכל. ואילו לדעת הראב"ה שם רמז תפ"ב הולכים אחרי הרוב גם בדבר שיש בו רווחא להאי ופסידא להאי. הרמ"א בס' ב"ב פ"א פסק להלכה שהדבר תלוי במנהג. הנוהג כיום הוא כדעת הראב"ה והרוב מקבל החלטות הגורעות מהמיעוט כל פרט לזכויות יסוד.

אומנם החזון איש ב"ב סי' דס"ט ט"ו ד"ה ו'א"מ' באר אף בדעת הראב"ה שאם הרוב אומרים דבר שהוא לטובתם ולהפסד למיעוט דעתם בטלה, וכי אין לרוב כוח לתקן תקנות אלא באופן שהרווח וההפסד שווה לכולם, שכן אין בכח הרוב לפגוע בזכויות ובתנאי המיעוט: ו'אם הרוב אומרים דבר שהוא לטובתם ולהפסד המיעוט, דעתם בטלה אף לדעת ראב"ה'. וכן כתב בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' נט עמ' קכג.

לבחור לשם שמים

לנגד הבחור יהיו תמיד דברי הרמ"א בס' קסג סי' א שפסק עפ"י הגהות מיימוניות בהלכות תפילה פרק יא: 'נראה בעיני שיש להושיב כל בעלי בתים שנותנים מסים ויקבלו עליהם ברכה **שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים ולתקנת העיר**'. היינו שיבחן אם הנבחר ישרת ויפעל כראותו ובאופן מיטבי למטרה לשמו מבקש לייצג ולפעול, וכי פועל להביא את דבר ה' ומגמתו בבריאה (צ"ע מהו גדר 'לומר דעתו לשם שמים', במקרה שיש לבחור ענין רב בהליך מסוים שנוציא מבקש להוביל הגם שברור לו שבתור התחומים אינו פועל באופן מקצועי/ישר/מוסרי). ברור, שאף המבקש להבחר מחוייב לעיקרון זה לפעול מתוך מניע של 'לשם שמים' הגם שמסתבר שיש לו מניעים אישיים בבחירות אלו.

בשו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' לה ס"ק יא דן בתשובת מהר"ם: 'שכשאנו אומר דעתו לש"ש, בטלה דעתו, מדוע לא יאמרו לילך בתר הרוב גם אם לא אמר דעתו לש"ש. ובאר, שדברי המהר"ם אמורים בהצבעות על עניינים חדשים שרוצים לקבוע בעיר לצורך השותפות: 'אז ע"כ צריך שיאמר כל אחד דעתו לש"ש, שאם אומר כך רק מצד שהוא רוצה, בוודאי אין לו להכריח את חבריו לעשות זה, כיון שאינו לתועלת השותפות כלל... ובתשב"ץ ח"ב סי' קל"ב ור"ט מבואר באורך בזה שמה שאינו דבר מצוה וצורך הרבים, אין שייך בזה לילך אחר רוב'. אך אם הויכוח את מי למנות ולא על עצם המשרה, בזה הולכים אחר הרוב אף שלא אמר דעתו לש"ש: 'משא"כ אם עיקר הדבר הכל מודים שצריכים אליו והוא מוכרח וכמו לקחת רב או שו"ב וכדומה, רק מחולקים את מי יקחו... וכן בבנין ביהכ"נ זה אומר במקום זה וזה במקום זה, ובאופן שאין נ"מ בזה. אז בוודאי הולכים אחר הרוב אף שאין טעם מצד תועלת השותפות רק שכן רוצים'.

כנגזרת מכך, נאסר לנהל את הבחירה שלו בשל שוחד, כדברי הערוך השולחן חו"מ בס' ט אות א: 'ולאו דווקא דיין אסור בקבלת שוחד אלא אפילו כל הממונים וכל העוסקים בצרכי ציבור אף שאין דיניהם דין תורה ואסורים להטות הענין בשביל אהבה או שנאה וכ"ש ע"י לקיחת שוחד. ולאו דווקא ממון אסור אלא אפילו שוחד דברים'. וכן הוא בפלפולא חריפתא בסנהדרין פ"ג אות ש שאף שהנאמנים על הציבור ולא התמנו בכדי לפסוק בדינים, אפילו הכי יזהרו לקבל מתנות. וכן הודה החת"ס בס' קס: 'פשוט כביני בכותחא דהקבלה ההיא שע"י אותו המינוי בטלה מעיקרא, שהרי ה' צריכי' לומר דיעותם לשם שמים כמ"ש רמ"א... והם אמרו ע"י שוחד שהוא חד ומעורר עיניהם... ואפי' אם יהי' מקבלי השוחד מעטים וישארו לו רוב דעות שלא קבלו שוחד... וע"כ בטל כל המעשה ההוא'. ברם הצריך עדות ברורה של עדים כשרים על נטילת השוחד, ולא בחשדות בלבד: 'אבל זולת זה לא יפסיד הרב מינויו על שום פנים, ואפי' יודו המקבלים וגם קרוביו הנותני, מ"מ לאוכל כמיני' להפסידו בעדותן'. וסבר כי אם ימצא שניתן שוחד, הינם פסולים מלהבחר ואף לבחור כל עוד לא שבו בתשובה: 'אפי' אחר שהחזירו השוחד ויקבלו עליהם באלה ושבועה שלא יקבלו תו שום שוחד עבור זה, מ"מ לא יבואו אל המיני הזה כלל ואפשר אפי' לעולם פסולים להתמנות עד שישובו בתשובה אבל למינוי זה פסולי' לעולם דכיון שכבר נתקרב דעתם אצלו לא יחזרו בהם, וה"ל נוגע' בדבר לעולם'.

במסכת יומא ב"ב פ"ג יח: וביבמות ב"ב פ"ג סא. מתואר שבתקופת בית שני התמנו כהנים לא עפ"י גדולתם ומעלתם אלא עפ"י ממון שהיו משלמים: 'תקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייחוס לינאי מלכא על דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי'. וכבר נכתב ע"כ האם היו ראויים אלא שנתנו שוחד (תוס' יש"ש ש"ס, והב"ח בס' ח נקט שאם נותנים ממון הו' רשע אף שראוי. וכבר העיר עליו החת"ס ח"ה בס' קס) או שהיו ראויים מהם (תוס' ב"ב ב"ב פ"ג ע"ב ס"ק ע"א). כך או כך, חז"ל ראו בכך פגם כפי שהגמ' ביבמות שם אומרת: 'אמר רבי יוסף קטיר קחזינא הכא, ופירש"י בד"ה קטיר קחזינא הכא: 'קשר של רשעים אני רואה כאן שלא היה ראוי לכך אלא שנתן ממון ומינהר'.

להתמודד לשם שליחות ולא לשררה

ממקורות רבים למדים אנו שהנבחר לא ביקש לעצמו שררה, אלא הוטל עליו התפקיד כשמצאו אותו ראוי ומתאים לכך. ומי גדול לנו כמשה רבנו עליו איתא במדרש רבה בשמות פ"ג: 'אמרו רבותינו, ז' ימים קודם היה הקדוש ברוך הוא מפתה למשה שילך בשליחותו ולא היה רוצה לילך עד מעשה הסנה, הדא הוא דכתיב: לא איש דברים אנכי - חד, גם מתמול - ב', גם - ג', משלשם - ד', גם - ה', מאז - ו', דברך - ז'. וקבל עליו משה רבנו את דין שליחותו במסירות נפש.

כן איתא במסכת הוריות ב"ב י. שרבן גמליאל נתן דעתו להושיב את רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגא בראש: שלח להם ולא באו, חזרו ושלחו ובאו. אמר להם כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם'. וכן הגמ' בסנהדרין

ברך יד. מספרת על ר' זירא שברח ממינוי: 'רבי זירא הוה מיטמר למיסמכיה, דאמר רבי אלעזר: לעולם הוה קבל וקיים', שכן ר' אלעזר אמר שהרבנות מקברת את האדם ולכן לא רצה להתמנות עד ששמע שבכך ימחלו עוונותיו.

וכן הדגיש המג"א באו"ח בס"י נג סק"ו: 'ואין להתקוטט בעבור שום מצוה שהרי שנינו הצנועים מושכים את ידיהם מלחם הפנים', הגם שהיתה זו זכות ומצוה גדולה, ורווח אישי גדול.

מנגד, מי שראוי להיות מנהיג ולהקים את התורה ולא עושה זאת, עובר בארור כמבואר ברמב"ן דברים פ"ד כו: 'בירושלמי בסוטה פ"ז ה"ד ראיתי, אשר לא יקים, וכי יש תורה נופלת, רבי שמעון בן יקים אומר זה החזן, רבי שמעון בן חלפתא אומר זה בית דין של מוטן, דמר רב יהודה ורב הונא בשם שמואל על הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים, אמר רבי אסי בשם רבי תנחום בר חיאי למד ולימד ושמר ועשה והיה ספק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. ידרשו בהקמה הזאת, בית המלך והנשיאות שבידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה, ואפילו היה הוא צדיק גמור במעשיו והיה יכול להחזיק התורה ביד הרשעים המבטלים אותה הרי זה ארור'. ללמדך, שישנה צניעות פסולה, ובמקום שאין איש שיקים עולה של תורה ויושר, מחוייב להיות איש.

מצב רגיש זה, אם יש לאדם להדחף להבחר, ביטאה זאת הגמ' בסוטה כ"ד כב. בדרשת רב אבהו: 'א"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב, מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה? כי רבים חללים הפילה - זה ת"ח שלא הגיע להודאה ומורה, ועצומים כל הרוגיה - זה ת"ח שהגיע להודאה ואינו מורה'.

בספר קהלת י' טז נאמר: 'אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו', או למדינה שהמלך הינו נער ובבוקר השרים מטפלים בהנאת עצמם, אוכלים ושותים ורק אחר כך מטפלים בצרכי הציבור. לעומת זאת 'אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי'. אשרי מדינה, אשרי ארץ שהמלך לא משועבד לתאוות שלהם. אלא הינו בן חורין ולא מחויב לבעלי הון. השרים אוכלים בזמנם ולא עסוקים בשתייה ובבילויים. איש ציבור מחוייב להיות ממוקד מטרה ולחתור לפעול באופן מתמיד ומסור למען היעד לשמו נבחר ולהתרחק מקשרי הון ושלטון שיטו את לבבו בהחלטותיו, וכן לא לרדוף אחר מנעמי השלטון ונסיעות לחו"ל. והדברים מסורים ללב, וברבים מהמקרים גם גלויים לעיני כל.

קבלת הציבור נהלי הבחירות

ראינו עד כה שיש לבחור את המועמד המקובל על רוב הבחורים. והדברים מתקיימים בדרך כלל רק באם היו בחירות בין שני מועמדים או סיעות, שאז הסיעה שמקבלת רוב קולות הינה מייצגת את רוב הבחורים (א"כ היו הרבה קולות שנפסלו). אולם באם היו יותר משני מועמדים יתכן ויווצר מצב שרוב הבחורים התפצל בין שני מועמדים אחרים, והמיעוט התאחד סביב מועמד אחד ולכן זכה במספר רב ביותר של הקולות התומכות במעמדו חרף דעת רוב בעלי זכות הצבעה ובחירה. והכיצד יבחר מועמד בלא תמיכת רוב הציבור. והיה מסתבר להצריך לקיים בחירות נוספות, שיחדרו את החלטת רוב הבחורים.

ברם מצאנו, שניתן להתנות ולקיים בחירות וליתן להם תוקף, הגם שאינם עפ"י הדין. במסכת חגיגה כ"ד טז. מסופר על שמעיה ואבטליון שהיו ראשי ישראל, נשיא ואב"ד, אף שהיו בני גרים ופסולים לנשיאות ולדעת הרמב"ם היו הם עצמם גרים, מ"מ כיון דכלל ישראל קבלום עליהם מהני קבלה זו. כך כתב הכנסת הגדולה בחו"מ ס"ז. ובתומים שם סק"א העיר שמסתבר ששמעי' ואבטליון לא נבחרו ע"י רוב הציבור אלא די בקבלת מנהיגי הציבור, וקבלתם מהני כאילו נתמנה ע"י הציבור: 'אם קבלוהו חשובי העדה אף על פי שאין רוב הציבור מסכימים הוי קבלוהו עליהם ויכול לדון, דאטו בשמעיה ואבטליון הסכימו רוב ישראל בכל מקומות ארץ ישראל וחו"ל, זהו מהנמנע, אלא הואיל והסכימו סנהדרין וראשי חכמים וכנסת הגדולה בינם ההם הוה קבלוהו כל ישראל עליהם'. ולאחר מכן הקשה כיצד מועילה קבלתם לדיני נפשות, ולכך הסיק שהנהגתם ודתה מכח התמנותם ע"י המלכות: 'וא"כ שמעיה ואבטליון נתמנו מפי מלך כי בימיהם היה מלכי חשמונאים הכשרים ויכולים לדון בכפיה כי יד המלך היה עמם'.

כן יש להקיש על כל נהלי בחירות שאינם תואמים את גודל הדין וההלכה, כי בשל קבלת הציבור את נהלים אלו הינם תקפים וקיימים. ואכן מצאנו שניתן להתנות על דרכי הבחירה של וועד כמבואר בכנסת הגדולה בס"י קטג, הגב"י רנט.

הדברים מתחדדים לאור דברי שו"ת דברי מלכיא"ל ח"א ס"ה לה אות ט שלעולם דרוש קבלת הציבור גם בכדי להכריע עפ"י הרוב. שכן הביא משמיה דהחת"ס חו"מ ס"ה סא שסבר שדין אחרי רבים להטות נאמר רק בדיינים: 'אבל בציבור בעי מדינא שייסימו כולם. רק שנהגו שיתנהגו ע"פ הרוב ואדעתא דהכי נשתתפו ע"ש... באמת דבריו נכונים. דהא אין שייך רוב רק היכא שקבלו על עצמם וכמש"ל... שאם לא נלך אחר הרוב לא יסכימו לעולם כולם לדעת אחת. מעיקרא אדעתא דהכי נשתתפו שמה שייסימו הרוב כשישבו לפקח בצרכי ציבור כן יקום. והו"ל כדאמרי בי תלתא והותנה בפירוש שילכו אחר הרוב'. וברור כי הציבור יכול לקבל עליו כל תנאים שיחפזו בכדי להכריע בדבר הבחירות.

בתקנון האירגון לא נמצא כל קביעה של דרך ההצבעה על הרכב הוועד, אך מסתבר שהם קיבלו על עצמם את הדרך הנהוגה ברוב הבחירות הנהוגות. ולאור תביעה זו, טוב שיקיימו ישיבה שתקבע באופן מוסכם על הכול את הליך הבחירות שחפצים להנהיג באירגון.

